

Araştırma Tipi: Derleme

Kısa Başlık: Çocuk Hastanelerinde Aile Destek Hizmetleri

Çocuk Hastanelerinde Aile Destek Hizmetleri, ABD Örneği

Gizem Yağmur Değirmenci

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Özet

Dünya sağlık örgütü (WHO) 'ne göre, "Sağlık, sadece hastalık ve sakatlık durumunun olmayışı değil kişinin bedenlen ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir." Hastalık ise başta birey olmak üzere ailenin tamamına etki eden bir durumdur. Çocukluk çağında yaşanan kronik hastalıklar aile üyelerinin tümünün yaşamına etki etmekte ve ciddi problemlere neden olabilmektedir. Çocuğun uzun süreli hastalığı sırasında aile işlevleri sağlıksızlaşmaktadır. Birçok araştırma çocuklarının hastalık durumlarında ebeveynlerin stres ve depresyon yaşamalarının yanında yaşam kalitelerinin olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir. Hastaneye yatış süreci ile birlikte aile yeni bir olguyla karşılaşır ve yaşam kalitesi ciddi ölçüde değişime uğrar. Ailelere bu süreçte sağlıklı, planlı ve kapsamlı destek verilmesi gerekliliği ortaya çıkar. Dünya'da birçok çocuk hastanesi aileleri desteklemek için programlar uygulamakta ve merkezler kurmaktadır. **Amaç:** Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde bulunan 5 çocuk hastanesinin Aile Destek Merkezleri ve işleyişlerinin incelenmesidir. **Gereç ve Yöntem:** Dahil olma kriterleri belirlenerek bu kriterlere uyan hastaneler saptanmıştır. **Bulgular:** Merkezlerde sunulan hizmetler ve personel olarak iki ana kategoride inceleme yapılmıştır. Merkezde çalışan profesyoneller ve çalışma alanları ayrıca açıklanmıştır. Çocuk yaşam uzmanı (Child Life specialist), Çocuk yaşam yardımcısı (Child life assistant) ve Müzik terapisti (Music Therapist) tanıtılan mesleklerden bazılarıdır. **Sonuç:** Çalışmanın Türkiye'de bulunan çocuk hastanelerinde kullanılmak üzere Aile Destek Merkezleri hakkında fikir verici olması umulmaktadır.

Anahtar kelimler: Çocuk Hastanesi, Aile Destek, Hastalık ve Çocuk

Research Type: Review Paper

Running Title: Family Support Services in Children's Hospitals

Family Support Services in Children's Hospitals, USA Example

Gizem Yağmur Değirmenci

Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Child Development Department

---

Abstract

According to the World Health Organization (WHO), "health, not just the absence of illness and disability status of the person physically spiritually and socially is a full lifespan. The disease affects the entire family, especially the individual. Chronic diseases in childhood affect the whole life of family members. It causes serious problems. The family's structure breaks down during the child's long-term illness. Studies show that parents experience stress and depression during their child's illness. With the hospitalization process, the family faces a new situation. The family's quality of life changed. in this process the family need healthy, planned and comprehensive support. Many children's hospitals around the world are implementing programs and centers to support families. **Objectives:** To examine the Family Support Centers and their functioning in five children's hospitals in the United States (USA). **Materials and Methods:** The inclusion criteria were determined and the hospitals meeting these criteria were elected. **Results:** Two main categories were examined as services and personnel provided at the centers. The professionals working in the center and their work areas are also explained. Child Life specialist, Child life assistant, and Music Therapist are some of the professions introduced. **Conclusion:** It is hoped that the study will give an idea about Family Support Centers for use in children's hospitals in Turkey.

Keywords: Children's Hospital, Family Support, Disease and Child

---

Corresponding Author: Gizem Yağmur Değirmenci, *Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Child Development Department, Ankara, gytuncer@hacettepe.edu.tr*

Giriş

Aile, iki ya da daha fazla kişiden oluşan aralarında doğum evlilik, evlat edinme nedeniyle bağ olan ve aynı hanede yaşayan bireyler olarak tanımlanmıştır (“<http://www.census.gov/>,” n.d.).

Her sosyal yapı gibi aile de bir takım işlevlere sahiptir. İşlevlerin sağlıklı olması, yerine getirilmeleri ile sağlanmaktadır. Sağlıklı işlevlere sahip aileler iletişime, karşılıklı saygı ve işbirliğine önem vermekte, çatışmaların iyi bir iletişim ve saygı ile önemli izler bırakmadan halledileceğine inanmakta, üyeleri bağımsız bir kişi olarak hareket edebilmektedir (Bulut, 1990). Yıldırım’a göre ailenin temel işlevi bireyin psikolojik gelişimini ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktır (akt.Alacahan, 2010).

Ailenin kökeni tarih öncesi dönemlere dayanır. O zamandan günümüze birçok değişme yaşasa da temel bazı işlevleri aynı kalmıştır. Aile, çocukların dünyaya getirilmesi ve sosyalleşmeleri; bir ekonomik işbirliği ünitesi olma, çocuklara, eşlere ve ebeveynlere roller verme ve yakınlık kaynağı olma gibi işlevleri günümüzde de yerine getirir (Gladding, 2011).

Araştırmacılar tarafından ailenin yapısı ve işlevlerini açıklamaya yönelik olarak kuramlar geliştirilmiş ve bu yapı analiz edilmeye çalışılmıştır. Örneğin yapısal-işlevci yaklaşım, toplum yapısının birbiriyle bağıntılı öğelerden oluştuğunu ve her öğenin bir işlevi bulunduğunu, öğeler ve işlevlerin birbirlerini etkilediğini, öğelerden birinde oluşacak aksaklığın tüm sistemi etkileyeceğini varsaymaktadır (Alacahan, 2010; Er, 2006).

Aileleri ve ailelerle nasıl çalışılacağını inceleyen biri, ailelerin yaşamı üzerinde etkisi olan tarihsel, toplumsal, ekonomik ve ruhsal faktörleri ele almak durumundadır. Böyle bir bilgi kaçınılmaz olarak aileyi bir sistem olarak görmeyi zorlu kılar (Gladding, 2011).

Aile işlevleri aileyi meydana getiren bireylerin sağlık, eğitim gibi özelliklerinden direkt olarak etkilenebilmektedir. Öncelikle iki kişiden oluşan aileye çocuğun katılımı ile yeni işlevler meydana gelmekte, ihtiyaçlar ve kaynaklar farklılaşmaktadır.

Anne ve babaların hamilelik sürecinin başlangıcından itibaren çocukları için aldıkları sağlık hizmetleri çocuğun doğumundan sonrada devam eder. Tıbbi hizmetlerin aileler ve çocuklarına en yüksek yararı sağlaması konusu her geçen gün önem kazanmaktadır. Aileye sunulan hizmetlerde sağlık çalışanları arasında bir ekip çalışmasını gerekli kılmaktadır. Ekip çalışması, hasta çocuk ve ailesi için yaşanan sağlık sorununun beraberinde getirdiği psikolojik, sosyal ve eğitsel dezavantajların ortadan kaldırılması bakımından aile için önem arz etmektedir (Er, 2006).

Stres, her bireyin olduğu gibi ailelerinde yaşamında yer almaktadır. Carter ve McGoldrick aile stresörlerini dikey ve yatay olarak iki kategoriye ayırmıştır. Dikey stresörler geçmiş ve şimdiki zamanı birleştiren ve ailenin tutumlarını, beklentiler, sıraları ve manevi mirasıyla ilgilidir. Yatay stresörler ise yaşamın şimdiki zamanıyla ilgili meseleler olup hem gelişimsel hem de yaşamda yol aldıkça ortaya çıkmaktadır (akt.Gladding, 2011).

Ailenin herhangi bir bireyinde ortaya çıkacak olan bir hastalık durumu ailenin üzerinde stres yaratmakta ve tüm aile sistemini etkilemektedir. Bu sebeple çocuğun hastaneye yatışı ile aile işlevlerinin farklılaştığı düşünülebilir. Bir ya da birden çok işlevin yerine getirilemediği durumlarda ise aile yapısı sağlıksızlaşır.

Süreğen hastalıktan etkilenen nüfusun, tıbbi gereksinimlerin yanı sıra psiko-sosyal ve eğitsel gereksinimlerinin de karşılanması, sadece hastalığın akut sürecinde değil aynı zamanda tedavinin ayaktan devam ettiği, kontrollerin yapıldığı dönemlerde de çocuğun ve ailenin yaşam kalitelerini artıracak, sağlık personeli ile ailenin ve hasta çocuğun iletişimini olumlu yönde etkileyecektir (Er, 2006)

Arpacıoğlu'na göre hastalıklar sadece kişiyle değil, aile, toplum ve mesleki çevre ile bir bütün olarak değerlendirilmelidir (akt.Özgül, Yazıcıoğlu ve Peker, 2003). Ailenin çocuğun hastalığından önceki dönemindeki yaşantısı tamamen değişecek, maddi giderlerin artması, tedavi sürecinin yarattığı gerginlik gibi sebeplerle hasta olan çocuk ile birlikte, çocuğun anne ve babası, kardeşleri ve yakın çevresi de hastalıktan olumsuz olarak etkileneceklerdir (Er, 2006).

Kronik hastalığı bulunan çocuk ve anne babaları, sağlıklı çocuğu bulunan anne babalara göre daha yüksek anksiyete ve depresyon düzeyine sahiptirler(Toros, Tot, & Düzovalı, 2002). Ayrıca araştırmalar uzun süreli hastanede yatan çocukların ailelerinin ayakta tedavi gören çocukların aileleri ile aile işlevleri bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiğini vurgulamaktadır (Değirmenci, Karahisar, ve Metin, 2015; Karahisar, ve Değirmenci, 2014). Ailelere bu süreçte sağlıklı, planlı ve kapsamlı destek verilmesi gerekliliği ortaya çıkar. Dünya'da birçok çocuk hastanesi aileleri desteklemek için programlar uygulamakta ve merkezler kurmaktadır. Bu çalışmanın amacı Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan çocuk hastanelerinde sunulan aile destek hizmetlerini program, içerik ve personel bakımından incelemektir. Bu yolla ülkemizdeki çocuk hastanelerinde de verilen/ verilecek aile destek programlarına fikir sağlaması umulmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletlerinde bulunan 5 çocuk hastanesinin aile destek hizmetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada incelenen 5 hastane şu kriterlere göre belirlenmiştir:

- Hastanelerin çocuk hastanesi statüsünde bulunması,*
- Belirgin bir hastalık grubuna ait olarak hizmet vermemesi*
- Aile destek merkezinin bulunması*
- Aile destek hizmetleri başlığı altında birden fazla destek programı yürütülmesi*

Kriterler göz önünde bulundurularak belirlenen hastaneler:

- Intermountain Primary Children's Hospital*
- Children's Hospital of Pittsburgh*
- Children's Hospital of Wisconsin*
- University of California San Francisco Benioff Children's Hospital*
- Texas Children's Hospital'dır.*

Hastanelerin aile destek hizmetlerine ilişkin bilgiler web sayfaları, broşürler, aile destek hizmetlerine ilişkin yayınlanmış makaleler ve insan kaynakları bölümlerine yöneltilen sorular aracılığı ile edinilmiştir.

Bulgular

Tablo 1. Hastanelerde Sunulan Aile Destek Hizmetleri ve İçerikleri

Hastane	Sunduğu Aile Destek Hizmetleri	İçerik
İntermountain Primary Children's Hospital	Yas Desteği Programı	Çocuklarının kaybını yaşayan aileler için kurulmuş yas desteği sağlayan bir programdır.
	Aile Danışma Konseyi	Çocukları hastanede kalmış/kalıyor olan ailelerden kurulu bir topluluk olarak destek grubudur.
	Müzik Terapisi	Hastanede yatılı tedavi gören çocukların, fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal ihtiyaçlarını müzik terapisi yolu ile ele alan programdır.
	Sosyal Çalışmacı Desteği	Çocuğun hastanede kaldığı ve taburcu olduğu sürede ailenin ihtiyaçlarını karşılamakta rehberlik edilmesini hedefleyen çalışmalarır.
	Gökkuşluğu Çocukları Programı	Bu program ciddi derecede yaşamı tehdit eden hastalığı olan çocuklar için hazırlanmış bir programdır. Başlıca hedefi çocuğa ve aileye semptomları, duyguları açıklamayı ve rehberlik etmeyi amaç edinmektedir.
	Okul Servisi	Hastanede uzun süreli yatarak tedavi olan çocukların okul ile bağlarını sürdürmeyi hedefleyen bir programdır. Okul müfredatları yanında kitap okuma, yatak başına kitap servisi yapma, online öğrenme ortamlarına bağlanma ve okul öncesi eğitim programlarını da içermektedir.
Manevi Bakım	Ailenin ya da çocuğun isteği üzerine kişinin mensubu olduğu din görevlisi ile yürütülen programlardır. Başlıca hedefi hastalık ve iyileşme sürecine ilişkin kişinin inanç yönünden desteklenmesidir.	
Children's Hospital of Pittsburgh	Lemieux Kardeş Merkezi	Başlıca hedefi hastanede yatarak tedavi gören çocuğun kardeşlerine destek

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

Children's Hospital of Pittsburgh

	hizmeti sunmak olan program 3- 12 yaş arasındaki kardeşler için tasarlanmıştır. Aktiviteler yolu ile çocuklara ulaşmaktadır. Anksiyete, korku vb. durumlarda çocuklara bireysel hizmetler de sunulmaktadır.
Kütüphane Servisi	Hastane içinde konumlanan kütüphane ve bilgisayar odası aileler ve çocukların kullanımına açıktır. Bu birimde kitap ödünç ala biliniyor, veri tabanlarına ulaşım sağlanabiliyor.
Güvenlik Merkezi	Hastane sonrası eve dönüşte bu birim çocuğun nasıl güvende ve kaza, yaralanmalardan uzakta tutulabileceğine dair ailelere rehberlik vermektedir.
Okul Hastanesi Programı	Program okul öncesi dönemden 12. Sınıfa kadar olan tüm çocuklar için hazırlanmıştır. Program hastane okullarında çalışmak için sertifikalandırılmış öğretmenler aracılığı ile bireysel olarak uygulanmaktadır.
Öğrenme Laboratuvarı	Bilgisayar ve mobil cihazlar yardımı ile çocukların oyun yoluyla öğrenmesini destekleyen yazılımların kullanıldığı laboratuvarında hasta çocukların yanında kardeşler de hizmet alabilir.
Ruhani Destek Hizmeti	Din bakanlığı tarafından görevlendirilmiş bir papaz tarafından hastane içinde konumlandırılmış bir şapelde sürdürülen dua ve ibadet hizmetini kapsamaktadır.
Toplum Güvenliği Birimi	Hastanede 24 saat görevde bulunan polis memurları aracılığı ile sürdürülen çalışmalardır.
Destekleyici Bakım Hizmetleri	Bu program ciddi derecede yaşamı tehdit eden hastalığı olan çocuklar için hazırlanmış bir programdır. Başlıca hedefi çocuğa ve aileye semptomları, duyguları açıklamayı ve rehberlik etmeyi amaç edinmektedir.
Gönüllü Servisi	Birim hastane servislerinde gönüllü olarak çalışacak kişilerin seçimi ve

		eğitiminden sorumludur.
Children's Hospital of Wisconsin	Danışmanlık Servisi	Hastanede tedavi sürecinde aileyi mental ve duygusal yönden desteklemeyi hedefleyen program, çocuk ve aile danışmanlığı, davranışsal tedavi merkezi, gelişimsel danışmanlık merkezi olarak üç alana ayrılır. Ayrıca yas ve keder danışmanlığı ile hamile danışmanlığı verilmektedir.
	Aile Refah Servisi	Çocuk ve aileye kriz anlarında yardım etmeyi amaçlayan servisin öncelikli hedefi çocuğu istismar ve ret edilmeden korumaktır. Bakım hizmetleri, Evlat edinme, koruyucu aile eğitimi de verilmektedir. Servis kendi içinde bir çocuk koruma birimine de sahiptir.
	Aile ve Gönüllü Kaynakları Birimi	Ailelere bilgi verme, gelişimi destekleme amacı ile görev yapan birimde, ev ziyaretleri, gönüllü ve anne baba eğitimleri düzenlenmektedir.
	Okul Programı	E-öğrenme ortamları kullanılarak çocuklara eğitim uygulamaları yapılmaktadır. Program kendi içinde akran zorbalığını önleyici çalışmalar yapılmaktadır.
University of California San Francisco Benioff Children's Hospital	Aile Danışma Konseyi	Ailelere ve çocuklara grup desteği sunulmaktadır. Yetişkinler için haftalık destek grubu, sürekli destek grubu ve örgü grubu gibi topluluklar bulunmaktadır.
	Cinsel Gelişim Bozukluğu Olan Çocukların Aileleri Destek Grubu	Birden fazla cinsiyet organı ile doğum vb. durumlarında ailelerin bir araya geldiği ve deneyimlerini paylaştığı gruptur.
	Epilepsi Destek Grubu	Ergenlik çağında bulunan ve epilepsiden etkilenen bireyler için destek vermeyi hedefleyen grup davetli konuşmacılar ile de eğitim ve kaynaklara ulaşma konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.
	Hemofili Destek Grubu	Bir ebeveyn destek grubudur. Çocukların da hemofili bulunan ailelerin bilgi ve destek ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.

Texas Children's Hospital	Bakım Yönetimi	Hastaneye yatış sürecini çocuğun ve ailenin faydasına sonuçlanacak şekilde sonuçlandırmayı amaçlar.
	Çocuk Yaşamı ve Ağrı Yönetimi Servisi	Çocuğun yaşına ve tedavi sırasında yaşadığı acıya göre hazırlanmış ağrı yönetimi programı sunulur. Ayrıca servis çocukların stres, üzüntü ve kaygı ile nasıl baş edecekleri konusunda rehberlik eder.
	Klinik Beslenme Servisi	Sağlıklı beslenme ve hastalığa uygun diyet konularında çocuğa ve aileye danışmanlık verilmektedir.
	Hasta ve Aile Servisi	Çocuğun hastaneye yatışından itibaren hastanede yaşam ile ilgili aileye bilgi vermek, gereken durumlarda dil desteği sunmak ya da çocuğun ulaşımını sağlamak gibi birçok hizmeti başlık altında toplamaktadır.
	Sosyal Çalışma	Aileye yapılacak müdahaleler hakkında bilgi verme, kaynak bulmakta yardımcı olma gibi destek hizmetlerini kapsamaktadır.
	Ruhsal Bakım	Hastane bünyesinde yer alan bir şapelde din görevlisi tarafından dua etme gibi inanç desteği sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 2. Hastanelerin Aile Destek Hizmetlerinde Çalışan Personel

Personel	Görev Tanımı
Sosyal Çalışmacı	Aileye kaynaklara ulaşma, hastaneye yatış sürecinin travmatik etkisini azaltmaya yönelik çalışmalar yapar.
Diyetisyen	Aile ve çocuğa sağlıklı beslenme yanında hastalığa uygun diyetler konusunda danışmanlık verir.
Çocuk Yaşam alanı uzmanı	Çocuk Yaşam uzmanı hastaneye yatan çocuğun gelişimsel ve eğitsel ihtiyaçlarını belirleyerek aileye destek hizmeti sunar. Acı yönetimi ve

II. Ulusal Sağlık Bilimleri Kongresi, 24-25 Kasım 2016, Ankara

	hastalığın uzun dönem aileye etkilerini azaltmayı hedefleyen programlar hazırlar ve uygular.
Bakım Yöneticisi	Aileye verilecek olan tüm destek hizmetlerinin takibi ve yönlendirmesini yapar.
Çocuk Yaşam Yardımcısı	Hasta çocuk ve ailesi ile aktiviteler yolu ile etkileşime geçerek hastane ortamında aileyi desteklemeyi hedefler. Aktiviteleri planlar/hazırlar/uygular.
Müzik Terapisti	Müzik terapisti müzik aletleri ve sesler aracılığı ile duyuları harekete geçirmeyi bu yola çocuğu bilişsel ve duygusal olarak desteklemeyi amaçlar. Bunun yanında çocukların hastanede geçirdiği zamanı daha kaliteli kılmaya çalışır.
Polis	Çocuk ve ailesinin güvenliğini sağlamanın yanında hastane çevresinde ulaşımdan sorumludurlar. Çocuk istismarını rapor etmekle sorumludurlar.
Kütüphaneci	Hastane bünyesinde bulunan kütüphanelerde görev alırlar. Ailelere aradıkları kaynaklara ulaşma konusunda rehberlik eder, gerekli kayıtları tutarlar.
Öğretmen	Hastane okullarında çalışmak üzere eğitim almış öğretmenler bireysel eğitim programı hazırlar ve uygularlar.
Psikolojik Danışman	Çocuğa ve aileye hastanede yatış süresinde danışmanlık hizmetleri sunar.
Din Görevlisi	Ailelere ruhani rehberlik ve ibadetlerinde yol gösterici olarak görev yaparlar.

Sonuç

Çocuğun hastaneye yatması durumu gerek çocuğu gerekse tüm aileyi birçok endişe ve problemle karşı karşıya bırakmaktadır(Baykoç, 2006). Çocuk yaşamını tehdit eden bir hastalıkla karşılaştığında bu durum aile üyelerini, okul arkadaşlarını ve diğerlerini etkiler. Hiçbir anne baba çocuğunun ve ailesinin böyle bir olayı deneyimlemesini istemez (Knapp, Madden, Curtis, Sloyer, & Shenkman, 2010). Daha önceden hazırlıklı olmayı imkansız kılan bu durum karşısında çoğu zaman aileler kendilerini çaresiz hissederler. Psikososyal etkilerinin yanında çocukların yaşadıkları uzun süreli hastalıklar aileye finansal yönde de zora sokmakta çoğu ailede anne ya da baba işinden ayrılmaktadır. Sağlık sorunları ile sarsılan ailelerin değişen hayatların kabullenmek ve bu sırada kaygı ile baş etmeleri güçtür. Alınan sağlık hizmeti yanında birçok ihtiyaç ortaya çıkmıştır ve aileler bu ihtiyaçlarını nasıl karşılayacakları konusunda destek ararlar. Hastanelerde ailelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanacak programlar aracılığı ile sağlanacak destekler yalnız olmadıklarını hissettirecek ve aileyi birbirine daha da yaklaştıracaktır.

Kronik hastalığı olan çocukların ailelerine yönelik olarak hazırlanan müdahale programlarının pozitif yönde etkili olduğu görülmektedir (Chernoff, Ireys, DeVet, & Kim, 2002). ABD’de bulunan beş çocuk hastanesinin aile destek hizmetlerinin incelendiği bu çalışmada sunulan hizmetlerin tanıtılması ve ülkemizde kullanılabilecek modellere fikir vermesi umulmuştur.

Kaynaklar

- Alacahan, O. (2010). Aile Birliğini Oluşturan Faktörler Ve İşlevleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 289.
- Baykoç, N. (2006). *Hastanede Çocuk ve Genç*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Chernoff, R. G., Ireys, H. T., DeVet, K. A., & Kim, Y. J. (2002). A randomized, controlled trial of a community-based support program for families of children with chronic illness: pediatric outcomes. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 156(6), 533–539.
- Değirmenci, G. Y. Karahisar, S. Metin, N. (2015). Hastanede Yatan Çocukların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. In *Erpa*. Atina.
- Er, D. M. (2006). Çocuk, Hastalık, Anne-Babalar Ve Kardeşler. *Cocuk Sagligi ve Hastaliklari Dergisi*, 49(2), 155–168.
- Gladding, S. T. (2011). *Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*. (P. D. Y. İ. Doç.Dr. Keklik İbrahim, Trans.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
<http://www.census.gov/>. (n.d.).
- Karahisar, Sevda. Değirmenci, G. Y. (2014). Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesinde Yatan Ve Çocuk Gelişimi Değerlendirme Ve Erken Müdahale Ünitesine Başvuran 0-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi.
- Knapp, C. a, Madden, V. L., Curtis, C. M., Sloyer, P., & Shenkman, E. a. (2010). Family support in pediatric palliative care: how are families impacted by their children's illnesses? *Journal of Palliative Medicine*, 13(4), 421–426.
- Özgül Ahmet , Yazıcıoğlu Kamil, Peker Fatma, T. A. (2003). Rehabilitasyon Programındaki Evli Paraplejik Hastaların Aile İşlevleri Yönünden İncelenmesi. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 49(4), 3–7.
- Toros, F., Tot, Ş., & Düzovalı, Ö. (2002). Kronik hastalığı olan çocuklar, anne ve babalarındaki depresyon ve anksiyete düzeyleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*.